

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Київ : ВРУ, 2023. 68 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 01.12.2025)
2. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11 липня 2003 р. № 1129-IV. Київ : ВРУ, 2024. 154 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 02.12.2025)
3. Європейська конвенція з прав людини : Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. Страсбург : РЄ, 2022. 34 с. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 01.12.2025)
4. Nelson Mandela Rules: United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners. New York : UN, 2015. 46 p. URL: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-ebook.pdf (дата звернення: 03.12.2025)
5. Penal Reform in Europe: Comparative Perspective / Ed. M. Dünkler. London : Routledge, 2020. 402 p. URL: <https://www.coe.int/en/web/cpt/annual-reports> (дата звернення: 01.12.2025).

Вовнянко Іванна Миколаївна,

здобувачка ступеня вищої освіти бакалавра Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Сьох Катерина Ярославівна,

завідувач кафедри конституційного права Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ: АНАЛІЗ РІШЕНЬ ЄСПЛ ЩОДО УКРАЇНИ

Свобода вираження поглядів є важливим правом людини, без якого суспільство не може бути демократичним. Це право забезпечує вільний обмін ідеями, думками та інформацією, що дозволяє членам суспільства формувати власну думку щодо важливих суспільних питань. Свобода вираження поглядів робить можливими публічні дискусії та сприяє роботі вільної та незалежної преси, усвідомленій громадянській активності та прозорому функціонуванню держави [5].

Право на свободу вираження своїх поглядів гарантоване ст. 34 Конституції України та ст. 10 Європейської конвенції з прав людини та включає не тільки свободу дотримуватися своєї думки, тобто не переслідуватися за свої переконання, але також можливість вільно отримувати і розповсюджувати інформацію та ідеї. Принциповий момент в реалізації права на свободу вираження поглядів полягає в тому, що таке право може мати транскордонний характер.

Разом з цим, дане право підлягає обмеженню з боку держави, такі обмеження можуть бути пов'язані лише у випадках: 1) захист інтересів національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки; 2) запобігання заворушенням чи злочинам; 3) охорона здоров'я чи моралі; 4) захист репутації чи прав інших осіб; 5) запобігання розголошенню конфіденційної інформації; 6) підтримання авторитету і безсторонності суду [3, 4]. Проте, обмежень цього права повинно відповідати суворим критеріям. По-перше, будь-яке втручання з боку держави має бути передбаченим законом, що виключає свавільність та забезпечує передбачуваність для адресатів норми. По-друге, обмеження повинно переслідувати легітимну мету — перелік таких цілей є вичерпним і не підлягає розширеному тлумаченню. По-третє, втручання має бути необхідним у демократичному суспільстві, тобто відповідати критерію пропорційності: бути адекватним поставленій меті, найменш інтенсивним із можливих і таким, що відповідає нагальній суспільній потребі.

Практика ЄСПЛ свідчить, що контроль за дотриманням цих вимог є особливо суворим у справах, які стосуються політичної мови, публічних дебатів, діяльності журналістів та поширення інформації у питаннях суспільного інтересу. Суд неодноразово наголошував, що межа допустимої критики державних органів є ширшою, ніж щодо приватних осіб, оскільки посадовці, які здійснюють владні повноваження, повинні проявляти більшу толерантність до критики.

Приклади практичної реалізації права на свободу вираження поглядів у практиці ЄСПЛ демонструють важливість доступу до публічної інформації як інструменту контролю за владою. У справі «Романенко проти України» Суд визнав, що відмова журналісту надати декларацію про доходи міського голови становила непропорційне обмеження свободи вираження, оскільки така інформація була необхідною для висвітлення діяльності органів місцевого самоврядування. ЄСПЛ наголосив, що доступ до інформації може бути складовою свободи слова, коли він є умовою виконання журналістських функцій та інформування громадськості [2].

У справі «Аврамчук проти України» Суд також встановив порушення статті 10 Конвенції, підкресливши, що відмова Верховної Ради розкрити імена народних депутатів, які отримали житло за бюджетні кошти, була непропорційною. ЄСПЛ визнав, що суспільний інтерес у контролі за використанням державних ресурсів переважає над посиленнями на захист конфіденційної інформації посадових осіб [1].

Свобода вираження поглядів відіграє ключову роль не лише як індивідуальне право, а й як фундаментальна складова демократичного суспільства. Вона є умовою існування політичного плюралізму, забезпечує прозорість діяльності органів влади та створює середовище, у якому громадяни можуть контролювати державні рішення. Недарма ЄСПЛ підкреслює, що свобода вираження є однією з «основних підвалин демократичного суспільства» та однією з головних умов його прогресу і самореалізації кожної особи.

Як показує практика ЄСПЛ у справах «Романенко проти України» та «Аврамчук проти України», право на доступ до публічної інформації є невід'ємною складовою цього права, особливо коли запит стосується питань суспільного інтересу. Суд послідовно підкреслює, що обмеження свободи вираження повинні бути чітко обґрунтованими та пропорційними, а органи державної влади мають діяти з максимальною відкритістю у питаннях, що стосуються використання публічних ресурсів або діяльності виборних посадових осіб. Рішення Суду демонструють, що навіть формальне посилення на конфіденційність не може переважати суспільний інтерес, якщо йдеться про контроль над владою.

Отже, практика ЄСПЛ утверджує високі стандарти захисту свободи слова та доступу до інформації, які є необхідними для функціонування правової держави та розвитку демократичних інститутів.

Список використаних джерел:

1. Європейський суд з прав людини справа справа «Аврамчук проти України» від 05 жовтня 2023 року URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2023/10/19/20231019174108-99.pdf>
2. Європейський суд з прав людини справа справа «Романенко проти України» 18 квітня 2024 року URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2024/04/29/20240429122129-96.pdf>
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n346
4. Особливості застосування статті 10 «Свобода вираження поглядів» Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» URL: <https://www.sumyjust.gov.ua/urok-28-osoblyvosti-zastosuvannya-statti-10-svoboda-vyrazhennya-poglyadiv-konvenciyi-pro-zahyst-prav-lyudyny-i-osnovopolozhnyh-svobod/>